

Möten med konstverk i läkekonstens hus

För drygt fyrtio år sedan fattades ett unikt beslut. När planerna på att bygga Huddinge sjukhus stod fast beslutades det om en konstnärskonst i inom det blivande sjukhusområdet. På en yta lika stor som Gamla stan i Stockholm skulle det redan tidigt i projekteringen av det nya sjukhuset planeras för konst. Konstnärer skulle kunna vara med och påverka, till skillnad från tidigare arbetssätt som innebar att konstverk kunde köpas in först när en byggnad stod inflyttningsklar. Konstverken skulle vara dekorativa element att fylla tomma ytor med. Men i det nya Huddinge sjukhus skulle det bli annorlunda: här skulle konsten i stället vara en integrerad del av byggnaden redan från början.

Strax före mitt första besök på Huddinge sjukhus 38 år efter invigningen i mars 1972 läser jag den nytänkta boken »Huddinge sjukhus 1972–2002«, en minnesbok som sammanfattar vårkolossens första 30 år i patienternas tjänst. I ett av kapitlen berättar Sune Björklöf, planeringschef och ordförande i AgMiljö, arbetsgruppen för fysiska miljöfrågor vid Huddinge sjukhus, om hur gruppen planerade för och köpte in konst till det gigantiska sjukhuskomplexet. Gruppen bestod av sakkunniga med olika kompetenser.

Stockholmspolitikerna hade 1963 klubbat igenom »enprocentsregeln«, som innebar att en procent vid ny-, om- och tillbyggnader i Stockholms stad skulle

avsättas för konstnärlig gestaltning. För framtidsprojektet Huddinge sjukhus innebar det att man kunde köpa konst för 6,6 miljoner kronor i 1967 års penningvärde. I dagens penningvärde (2008) motsvarar summan 52 miljoner kronor, vilket var 0,9 procent av sjukhusbyggets totala budget. Detta kan jämföras med rekordbudgeten för konstinköp på 118 miljoner kronor (motsvarar två procent av den totala budgeten) för det nya Karolinska sjukhuset i Solna, som planeras vara färdigt 2015.

Nu berättar Sune Björklöf att gruppen hade drygt två år på sig att införliva konsten i sjukhusbyggnaden. Man sökte efter »masskonst«, det vill säga konst för många slags rum: vårdrum, behandlingsrum, väntrum etc., – men utan att för den skull pruta på kvaliteten. Konsten fick inte heller vara för värdefull eftersom den inte skulle kunna bevakas som på ett museum.

Viktigast för AgMiljö var att personalen på sjukhuset skulle tycka om sina arbetslokaler. Det talas ofta om att sätta patienten i första rummet, men Sune Björklöf menar att om personalen inte trivs så smittar det av sig på patienterna och besökarna. Arbetsgruppens uppgift var att finna konst som kunde »engagera, skänka glädje och ge tröst«, och man arbetade utifrån tanken att det skulle finnas mycket konst där många människor rörde sig. Förutom att analysera patient-

I ENTRÉN

Holger Bäckström och Bo Ljungberg är konstnärerna bakom verket »Hej patient« i entrén till Huddinge sjukhus.

Foto: Staffan Larsson

strömmar, längden på vårdtider samt personalens rörelsemönster och möjliga preferenser spelade »det sociala klimatet« i arbetsmiljön roll i valet av konst.

– Urvalet av konst är ett barn av 1960- och 1970-talens Sverige, berättar Sune Björklöf.

Ett exempel från denna tid är verket »Hej patient« av Holger Bäckström och Bo Ljungberg, som möter besökaren utanför huvudentrén. Konstnärssduon Bäck&Jung kom att bli pionjärer för den databaserade konsten i Sverige, och de skapade ett så kallat bildalfabet där färger och mönster varierades i så gott som oändliga kombinationer. Verket består dels av en monumental vägg, som ett slags uppförstorad palett av kraftiga färgklickar i brännlackerad aluminiumplåt, dels av enskilda färgklickar som återfinns på pelarna precis innan man går in genom huvudentrén. Tanken med den kraftiga koloriten var, som så ofta i Beck & Jungs färgstarka offentliga utsmyckningar, att liva upp betongen, i fallet Huddinge formad till standardiserade hustyper.

För att få in mer ljus i byggnaden skapades en mängd ljusschakt som mäter 8x8 meter. De kvadratiska schakten sträcker sig över de tre eller fyra våningarna som ligger ovan jord i sjukhusbyggnaden. Inför den konstnärliga gestaltningen i dessa utrymmen utlystes en öppen tävling med påföljande utställning av de 180 bidragen. De visades på Liljevalchs konsthall 1971. Nitton bidrag fick pris, och när Huddinge öppnade 1972 hade 17 konstnärer färdigställt sina schakt i de tre vårdblocken: medicinblocket, kirurgiblocket och barnblocket. Här kan verken ses i flera olika perspektiv beroende på vilken våning betraktaren befinner sig på.

Även de sex gårdarna mellan de fem våningshusen fick konstnärlig gestaltning, varannan gård blev grön och varannan stenig. Lars Englunds »Rymdbärverk« i polykarbonat och rostfritt stål svävade på sex stålpelare på en av gårdarna, men den gav vika för ett tungt snöfall strax efter uppförandet 1974 och har inte satts upp igen. Från Medicingatan kan man se Einar Höstes »Rymdfackverk«, en friskulptur i aluminium som för tankarna till skelettets hållbara men ändå sköra konstruktion.

Jennie Fahlström
konstvetare och frilansskribent

VÄGGEN

I en hisshall i hus F pryds väggen av »Ren luft, ett rent vatten«, verk av Percy Andersson..

Foto: Staffan Larsson

LJUSGÅRD

»Strålrum« av Lars-Erik Falk finns i ljusgård K2.

Foto: Staffan Larsson

HÄSTEN

i datortomografen väcker uppmärksamhet.

I ARBETE

Konstnärskollektivet »Sapphos döttrar« i färd med att lämna spår på en vägg i C-huset. Tidigt 1970-tal.

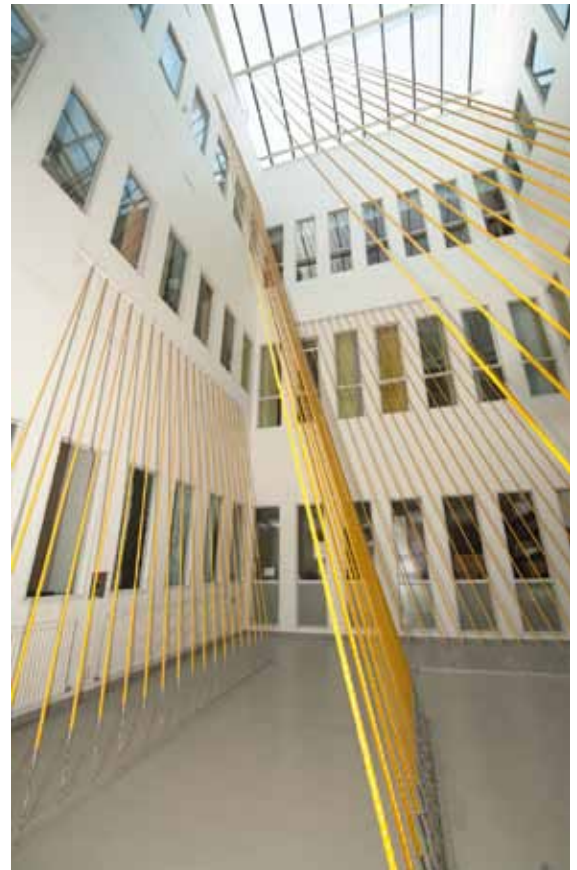

Foto: Jennie Fahlstrom

DANSPAUS. Berit Sundberg, biomedicinsk analytiker, framför verk av Astrid Rietz.

Foto: Jennie Fahlstrom

SKYMD. Kristina Gynning Holmström, universitetssekreterare, vid Gert Marcus' verk i entrén, skymt av det gröna.

Foto: Jennie Fahlstrom

FAVORIT. Barnläkaren Mikael Sundin vid sitt favoritverk: målningar och objekt av Magnus Carlén.

Vardagskonst som väcker känslor på jobbet

Konstverken på Huddinge sjukhus väcker tankar och känslor hos personalen. Det märker man genom några spontana samtal med några slumpmässigt utvalda.

Berit Sundberg, biomedicinsk analytiker som arbetat på Huddinge sedan 1975, visar mig favoritverket »Danspaus« av Astrid Rietz (länken C1-C2, plan 5) och berättar:

– Jag tycker väldigt mycket om skulptur. Och den här tycker jag är så vacker, en sådan fin balans och väldigt vilسام.

Annars tycker Berit Sundberg att konsten på Huddinge är väldigt varierad både i uttryck och i stilar. Hon uppskattar Barngatans och Barnklinikens konst för att den är både lekvänlig och detaljrik. Och hon berättar att de tillfällena när bekanta legat inne längre perioder har hon rekommenderat freskomålningarna »Sveriges historia« av Gunnar Söderström. Verket sträcker sig över C-husets fyra våningsplan. Ett verk som stör henne är väggmålningarna av konstnärskollektivet »Sapphos döttrar« (tillkom 1974–75) i C-huset. De känns inte »riktigt rätt i tiden«. Berit medger att det är tveksamt om hon ens tyckte om dem på 70-talet. I stället lotsar hon mig ner till Eva Sjöbergs »Abstrakta möten«, som utgörs av flera verk i slipat stål i en lång korridor. Berit Sundberg tycker om stålet och den grå färgen och att ljusspelet i slipningarna i det hårda stålet varierar när man passerar verken.

Universitetssekreterare Kristina Gynning Holmström som arbetat på Huddinge i sex år, visar mig den väg hon brukar gå till sitt arbetsrum.

Hon tycker att flera konstverk får dålig omvårdnad och att de är placerade som om de vore »ditslängda«, som om det inte finns någon annan plats att ställa dem på.

När vi kommer till huvudentrén berättar Kristina Gynning-Holmström att det ofta inte är verken det är fel på utan placeringen. Om det ska vara både blommor och konst så kan man inte sätta en blombytta här och en där, anser hon, utan man får koncentrera det hela till en grupp av blommor.

– Jag tycker om den här virveln »Färgrum« av Gert Marcus (skulptur i lackerad järnplåt, 1983) men återigen, vad gör blommorna där? Du får gärna ta kort av det där, det är ju gräsligt!

Utöver golven i entrén tycker Kristina Gynning-Holmström mycket om arkitekturen, och som jämförelse berättar hon om Visby lasarett och hur väl man där lyckats med konsten både inne i och utanför lasarettet.

Foto: Jennie Fahlstrom

KALV. Forskningssköterskan Karin Fransson och Asmund Arles »Kalven«.

Sjuksköterskan Karin Fransson började sin anställning på Huddinge sjukhus 1997. Hon har inga direkta minnen av mötet med konsten som nyanställd, däremot desto fler från sjuk-

husbesöken som barn. Bland annat ett verk som sedermera monterats ned på grund av tekniska svårigheter: »Ägget« – vattenkonst i form av en fontän av Olle Adrin.

På Barngatan, länken C2, visar Karin Fransson mig Asmund Arles »Kalven«.

– Det är väl en sån där grej som man kommer ihåg, säger hon. Bronskalven ligger lugnt och vilar på sin stensockel men verkar ändå inte kunna låta bli att sticka ut mulen, som om den vädrade efter en vänlig klapp.

Barnläkaren Mikael Sundin har arbetat på Huddinge sedan 2005 och blev redan inför studierna på sjukhuset varnad för att det skulle vara jobbigt att ta sig dit, så långt bort som det låg och så fult som det var. Men Mikael Sundin har aldrig tyckt att Huddinge sjukhus är fult. Enligt vad han har fått höra ska byggnadens arkitektur leda tankarna till skärgården: betongen är klipporna, och de blå fälten mellan betongen ska symbolisera havet. Även de vallformade innergårdarna ska visst föra tankarna till vågor. Han tror att många, rent generell, tycker att det är ett »ganska fult sjukhus utan speciellt roliga tavlor«. Men inne på avdelningarna har det moderniserats, och där finns nyare verk som kanske inte alla kan se och uppskatta.

– Många som går i korridorerna kanske bara ser de knallröda eller bruna golven, men om man tittar på den väggfasta konsten är den ett monument över 70-talet. Hela sjukhuset är ju 60- och 70-tal, och det är festligt att just det feministiska konstnärskollektivet Sapphos döttrar bjudits in att utsmyska sjukhuset. Det är 70-talet i ett nötskal, även om målningarna är rätt fula, förtydligar Mikael Sundin.

På avdelning B 76 och B 78 finns favo-

ritverken, som består av målningar och objekt av Magnus Carlén från 2003. Konstverken är en del av väggen, och bakom blåstrat glas visar sig figurer, djur och naturfenomen i olika berättelser. Mikael Sundin berättar avslutningsvis att det roliga med Huddinge sjukhus är att man kan upptäcka saker man inte brukar se om man inte har så bråttom eller om man ska till en del av byggnaden där man inte brukar vara.

Sune Björklöf uppskattar att närmare 8 000 verk av 2 000 konstnärer har placerats ut runtom på Huddinge sjukhus under åren mellan 1968 och 2008. Majoriteten av de verk som AgMiljö placerade ut på området inför invigningen är grafik och affischer. Inga målningar i olja köptes in från början, däremot större målningar direkt på väggar och även ett hundratal teckningar och mindre målningar. I takt med ommöbleringar i landstingets omfattande konstsamlingar har även verk av senare generationers konstnärer placerats på sjukhusområdet. Principen som gällde var: där det finns en tom vägg kan man alltid hänga något verk. Ett dystert exempel på vad verken konkurrerar med finns i kvinnoklinikens väntrum, där Ylva Oglands ena målning i den luftburna sviten »Exaltation« från 2001 fördunklas av en alltför hög och hängig planta.

Under årens gång har några verk tagits ned, andra har försvunnit och några verk har till och med eldats upp av patienter. Sune Björklöf berättar:

– Precis innan invigningen var det ett par killar som fixade med belysningen. I själva verket var det med all säkerhet professionella tjuvar som monterade ned den mittersta delen av Ingegerd Möllers triptyk »Vandringen« och försvann med den.

För 40 år sedan, när den unika konstsatsningen på Huddinge sjukhus planerades, talade kritikerna om »arkitektkonst« eller konst som var »underordnad arkitekturen«. I dag, när jag vandrar runt på ett begränsat urval av de utrymmen som är tillgängliga för sponstanbesök och där konsten tycks som mest utsatt undrar även jag om en genomgång av verkens placering skulle vara motiverad. För även om konstverken inte kan kräva samma uppmärksamhet av sina betraktare som ett konstverk på en konsthall så finns det ett antal riktigt fina verk på Huddinge sjukhus. Och det är i dessa verk som den goda tanken om konsten som en del i en vårdprocess manifesteras. Det enda som skulle kunna hindra konsten på sjukhuset att »engagera, skänka glädje och ge tröst« även i fortsättningen är eftersatt omvårdnad av dessa konstverk.

Jennie Fahlström

»Kolossen« lillebror som blev världsberömt forskningssjukhus

Mitt i euforin kring Karolinska institutets 200-årsjubileum kommer en bok som uppmärksammar en glädjeyra av blygsammare proportioner. »Huddinge sjukhus 1972–2002« är en diger volym som dokumenterar de första 30 åren av en framgångssaga i svensk sjukvård.

Huddinge sjukhus heter numera Karolinska universitetssjukhuset, Huddinge, och verkar i symbios med äldre syskonet i norr, Karolinska universitetssjukhuset, Solna. Men ända från 1970-talet och två år in på det nya millenniet stod Huddinge på egna ben med ansvar för sin egen kompetensutveckling.

– Minnesboken vill berätta om Huddinges trettio år som självständigt sjukhus och om det unika arbete som förvandlade det från ett litet odelat lasarett härute i urskogen till ett av Sveriges ledande universitetssjukhus med internationellt renommé, säger Folke Sjöqvist, professor emeritus i farmakologi.

Han är bokens redaktör tillsammans med tidigare sjukhuschefen, neurofysiologen Anders Persson. Båda tillbringade så gott som alla sina yrkesverksamma år på Huddinge sjukhus, och de ingick redan i den referensgrupp som rekryterades till Huddingeprojektet när det påbörjades i mitten av sextioalet. Projektet avsåg att förbättra undervisning, forskning och sjukvård inom en »akademiskt svältfödd del av Stockholm«.

I boken berättar ett stort antal medförfattare från sjukhusets olika verksamhetsområden om respektive inblandning i en solskenshistoria: om laboratorie- och kliniska disciplinernas uppbyggnad, om forskningen och undervisningen. Huddinge sjukhus blev, och är fortfarande, ett universitet med tandläkar-, logoped-, sjukgymnast- och sjuksköterskeutbildning på plats. Texterna framhåller Huddinges speciella förutsättningar att bli ett forskningscentrum och nav för samverkan mellan naturvetenskap, medicin och humaniora. Satsningen på Novum forskningspark har också ett eget kapitel.

Folke Sjöqvist och Anders Persson ger i ett eget kapitel en övergripande bild av utvecklingen under de första trettio åren. De berättar öppenhjärtigt om så-

Foto: Staffán Larsson

Till invigningen av Novum forskningscentrum kom både kung och drottning. Det välkomnades av Folke Sjöqvist.

väl glädjeämnen som missräkningar men lämnar gott om utrymme även för den som vill »läsa mellan raderna«.

Huddinge sjukhus har av många betraktats som en vårdfabrik i mastodontformat – ändå blev sjukhuset, enligt Folke Sjöqvist, mindre än det var tänkt från början. I den akademiska världen hade Huddinge i södra Storstockholm status av en sorts skrymmande lillebror till syskonsjukhuset Karolinska i norr. Och den akademiska dragkampen mellan väderstrecken märks tydligt i boken: onkologispecialiteten som man måste »pruta

bort«, en neurokirurgisk klinik som inte blev av, den urologiska kliniken och öronkliniken som flyttade flera gånger fram och tillbaka mellan Södersjukhuset och Huddinge.

Till Huddinges triumfer räknas Gunnar Birkes snabba uppbyggnad av medicinkliniken till internationell toppnivå. »Iver och företagsamhet« flyttade in i byggnaden i och med »Serafenkirurgernas intåg«, med Curt Franksson. Och när »Rolf Blomstrand en natt förde över sin masspektrometer från Serafen till HS inleddes en enastående uppbyggnad av Sveriges mest avancerade laboratoriemedicin«.

– På det hela taget har det blivit väldigt bra, och sjukhuset har hållit för tidens tand, sammanfattar Folke Sjöqvist utan åthävor. Men tillägger gärna att Huddinge sjukhus som 30-åring år 2002 var Sveriges vetenskapligt mest citerade sjukhus i »ISL Web of Science«.

Gabor Hont